

MAJORQAQ

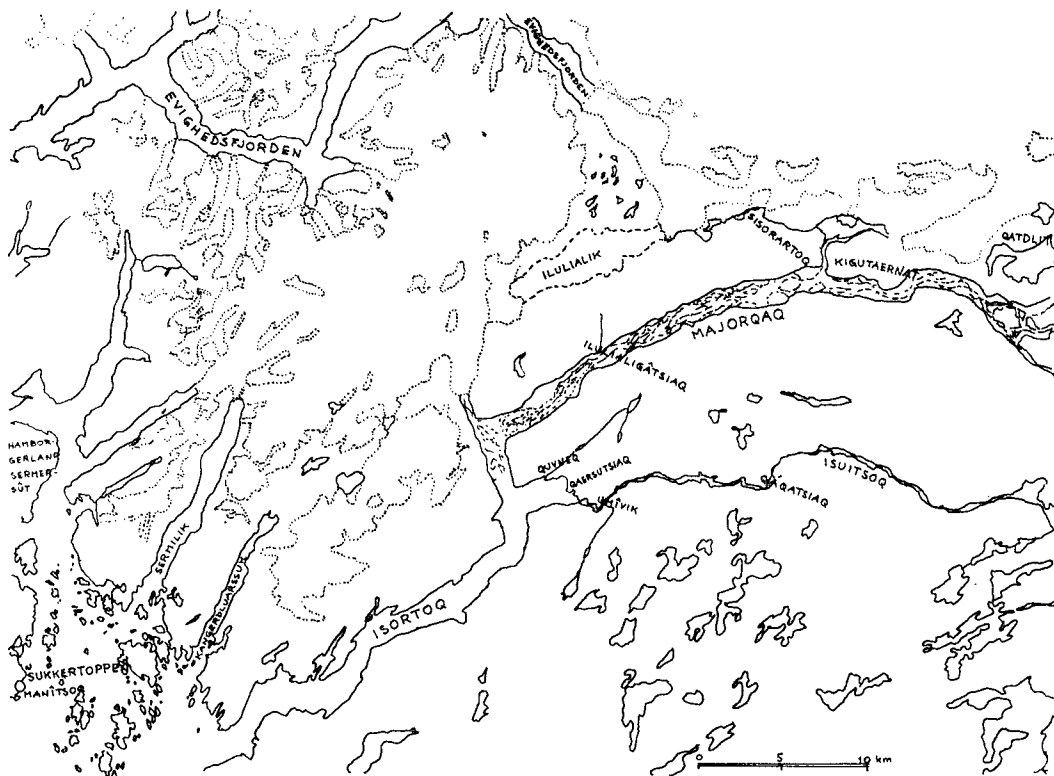
Af *Ole Petersen*, Sukkertoppen

MED KOMMENTARER AF ROBERT PETERSEN

Det store isfrie område, der i Vestgrønland strækker sig fra Diskobugten ned til Søndre Strømfjords bagland ville nå ned til Godthåbsfjorden, hvis det ikke var afbrudt af en istunge øst for Sukkertoppen. Den når ned til flere fjorde, og adskillige gletchere går i fantastiske trappetrin fra højlandet ned til de snævre fjorde. Flyveturen mellem Søndre Strømfjord og Sukkertoppen er en af de mest betagende Grønlandsoplevelser, man kan få.

Lige syd for den omtalte istunge skærer sig en fjord, (Søndre) Isortoq, 44 km incl. Navnet, „den lerede“, „grumsede“, hentyder til fjordens vand, der i fjordens inderste del er så lidt saltholdigt, at det kan drikkes, og så leret, at man ikke kan se gennem et glas vand. Det lerede vand skyldes to elve, Majorqaq og den snoede, 200–300 m brede Isuitoq, sejlbar med motorbåd de første 3–4 km, og over en stenet strækning på vel også 3–4 km igen sejlbar de næste 7–8 km.

3–4 km op ad elven fra dens munding ligger en gammel lejr til renjagt og ørredfangst, Umîvik. I selve fjorden, ca et par kilometer fra elvens munding har man en anden gammel lejr, Qaersutsiaq, og endnu 3–4 km på den anden side af Qaersutsiaq ligger en tredje gammel sommerlejr, Quvneq. Quvneq ligger i en kløft ca. 5 km fra den næste elvmunding, Majorqaqs munding. Majorqaq gennemstrømmer en dal, der er ca. 4 km bred. De nederste 15 km går dalen på tværs af Isortoq, men de næste 50 km går dalen parallelt med fjorden, og øverst oppe kommer elven frem under indlandsisen. For det meste er dalens sider stejle, men dalbunden ret flad, lerblandet sand, der næsten i hele dens bredde gennemstrømmes af en masse vandløb, der hele tiden krydser hinanden og som efterhånden skifter leje. Elven kan ikke krydses, og indlandsisen inden om elven er ufarbar. Men ved den nordlige bred ligger der en nunatak, hvor renjægene altid kunne regne med at få god fangst. For at komme til de forskellige lejre på denne nunatak må man sejle op ad Majorqaqelven. Tidligere kom man til disse lejre med umiak og kajak, der på grund af deres lethed og den ringe dybde var velegnede til sejladsen op og ned ad elven. På visse strækninger var strøm-

Kort over egnen øst for Sukkertoppen med Isortoq og Majorqaq.

men vanskelig at ro op imod, og så roede man hen til bredden og folk gik så på bredden og ved hjælp af remme trak umiakken efter sig. Opturen var altid langsommelig. Alt efter, hvor højt man skulle, kunne det tage op til 7 dage at nå frem til standlejren, mens nedturen kun varede omtrent det samme antal timer.

En anden vej, nemlig ind gennem Evighedsfjorden og derfra over is til Majorqaq-landet var dels for besværlig dels for utryk til at man ad den vej uden videre ville udnytte renbestanden i Majorqaqs bagland. Desuden havde folk ved munden af Evighedsfjorden mere traditionel tilknytning til Sdr. Strømfjord end til Isortoqs renland. Fordelen ved en sikker fangstmulighed blev jo også unægtelig forringet ved den dårlige transportvej, som måtte sætte grænsen for udbyttets størrelse. Senere blev vejen over bræerne dels meget kortere dels meget mindre farlig end før uden at man af den grund brugte denne rute hyppigere. Den voksende rendyrbestand omkring Sdr. Strømfjord har nok været medvirkende årsag hertil.

Den sidste umiakrejse til Majorqaq fandt sted omkring 1935, da Mads Sommer fra Kangâmiut foretog en rejse. Det var den sidste umiak i Sukkertoppen distrikt, og

turene til Majorqaq ophørte en overgang. I 1940-erne prøvede Jørgen Møller, „Ujûloralak“, fra Sukkertoppen, at komme til Majorqaqs nunatakker med en fladbundet jolle. Turen blev vellykket, og turene til Majorqaq blev genoptaget. Da sejldugsjollen begyndte at brede sig sidst i 40-erne, fandt man den egnet til Majorqaq. Majorqaq tiltrækker den dag i dag folk, måske ikke mindst fordi en tur op og ned ad denne elv endnu ikke kan kaldes for almindelig.

Nedenstående beskrivelse stammer fra 1965. Det må bemærkes, at den i selve beskrivelsen omtalte Ujûloralak ikke er den samme som den i indledningen nævnte, endnu levende Jørgen Møller.

(Robert Petersen).

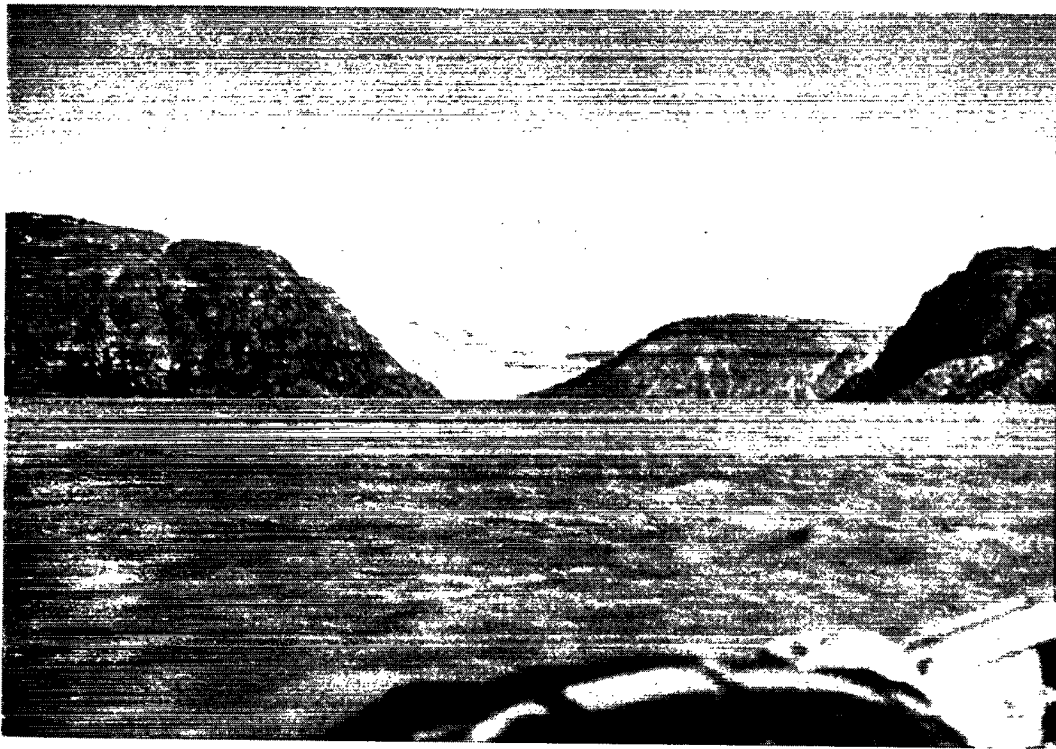
Fra min barndom har jeg hørt meget om Majorqaq som en elv, der var farlig at besejle, når man ikke var kendt med forholdene. En gammel mand, Ujûloralak, var i mange år leder på turene til Majorqaq. Selv om han i min barndom (omkring århundredeskiftet) var temmelig gammel, ville man altid have ham med, fordi der aldrig indtraf ulykker, når han ledede turen. Som den erfarne mand han var, gav han under turene ordrer, der straks blev udført. Selv om elvandet var grumset og leret og uigennemsigtigt, kunne han i god tid se farlige passager, og kunne så føre umiakken uden om dem. Når han ikke kunne komme uden om grundet strøm, fik han inden grundstødningen umiakholdet til at springe ud på elven. Alle skulle holde fast ved rælingen og trække umiakken over det grundede stykke. Så snart de havde klaret det, gav han tegn til, at alle på en gang skulle springe om bord igen.

På Ujûloralaks tid brugte man kun umiakken og kajakken til sejlads på elven. På den tid plejede man at sige, at kun de to fartøjer egnede sig til en tur på Majorqaq.

Visse steder var strømmen så stærk, at det var meget vanskeligt at ro imod den. Så måtte man gå på bredden og ved hjælp af remme trække umiakken efter sig. Over strømstedet kunne man så ro frem igen. Der var flere sådanne passager.

Turen op ad elven var altid langsommelig. Engang imellem kunne strømmen suge umiakken ned, så den kom til at stikke dybere. Det står sandsynligvis i forbindelse med umiakkens flade bund. Sejldugsjollen med sin mere afrundede og mere skråtstillede bund bliver efter sigende ikke suget ned i samme grad. Umiakken blev ledsaget af kajaker, der gerne havde last på dækket. Kajakkerne kunne ind imellem dreje rundt i en malstrøm, som den større umiak gik let hen over. Men man har ikke hørt om kæntringer i Majorqaq. Jeg har hørt Ujûloralak sige, at en redningsaktion ville være meget vanskelig i den stærke strøm, hvis en kajakmand skulle kænre, fordi det ville være meget vanskeligt at komme hurtigt til kajakken.

Jeg har selv været på Majorqaqs bred. Jeg kom over land til et sted på sydbredden, vel på højde med en todages sejlads op ad elven. Jeg blev meget imponeret af strømmens styrke. Der var malstrømme, der kom op med et højt knald, og de havde

Majorqaqs munding fotograferet fra syd mod nord.

Foto: Robert Petersen.

en sådan fart, at det ville være meget vanskeligt at undgå dem, hvis de skulle opstå på ens vej.

Når man sejlede ned ad elven roede man frem så hurtigt som muligt, og da man havde strømmen med sig, havde man en vældig fart på. Man holdt denne fart for bedre at kunne manøvrere umiakken. Når man f. eks. roede op ad elven på fem dage tog det nogle timer at nå den samme strækning ned ad elven.

I strømmen ligger der nogle store sten, måske egentlig ikke så mange, men til gengæld farlige, da de ofte er usynlige. Men en erfaren mand kunne alligevel se deres tilstedeværelse på overfladestrømmen, og kunne så føre umiakken uden om dem. Den kraftige roning gjorde det let at manøvrere umiakken, og den lystrede styreårens forholdsvis små bevægelser. Til gengæld måtte man tage sig i agt for ikke at tage for kraftige tag med styreåren, da umiakken derved ville komme til at ligge på tværs af strømmen. For at undgå den slags ulemper havde lederen og manden ved styreåren et godt samarbejde. Ujûloralak selv stod på forstævnen, og han tillod kun personer, der havde deltaget flere gange på disse ture, til at sidde ved styreåren. Jeg har hørt mange rosende ord om Ujûloralak. Når han stod foran på umiakken, mindede han især om en korleder. Under elvens støj og larm kunne han ikke råbe rorsmanden op,

og måtte bruge fagter i stedet. Selv når han fulgtes med folk, der flere gange havde deltaget på disse ture, gav han i forvejen sig tid til at forklare dem betydningen af disse fagter: hvilket tegn der betød styring lige frem, hvordan han gav tegn til drejning til nogen af siderne, og ikke mindst, hvor meget drejning, han ønskede o. s. v. En udstrakt arm til en af siderne betød en fare foran, der kun kunne undgås ved en øjeblikkelig drejning i den angivne retning. En pludselig drejning af begge underarme fremad-nedad betød, at man skulle springe fra borde (d. v. s. at de var ved at grundstøde på en sandbanke). Ved en modsat rettet bevægelse af underarmene skulle man springe om bord igen o. s. v.

Ujûloralak selv var fuld af beundring over de folk, fra hvem han havde lært disse kunster. Han lærte selv Sákiuses børn sin viden. Den ældste af dem, Jákutoqaaq, afløste ind imellem Ujûloralak, og efter dennes død var han kendtmand og leder på disse ture.

Ujûloralak var meget påpasselig med Majorqaqlandets renbestand. Han kaldte ofte Majorqaq for „Sukkertoppens køddepot“. Selv når renjagten var sløj i andre områder, kunne man laste umiakken fuld ved Majorqaq. For ikke at forringe den mulighed blev hver sommer kun foretaget een tur til Majorqaq. Hvis flere umiakhold ønskede at komme til disse nunatakker, fulgtes man ad både opad og nedad. Dette krav om kun een tur pr. sommer fulgte man som en lov. Et andet krav, man søgte overholdt, var, at man ikke måtte smide rundt med affaldet, — dengang gjorde man det heller ikke ved fjeldørredpladserne. — Affaldet blev samlet på et sted, og intetsteds flød der noget, der kunne rådne op. Da landområdet på disse nunatakker var forholdsvis lille, blev al fangst bragt uflået til lejren. Kun transport af renbukke kunne tage længere tid, da bukkene dengang især opholdt sig ved indlandsisens kant.

Ved slutningen af lejropholdet jagede man især dyr, hvis kød skulle hjembringes som friskt kød. Det var især de talgbærende dyr, d. v. s. renbukke, der blev jaget til sidst.

Ujûloralak sørgede for, at opholdet på renjagtlejren ikke blev for længe. For at spare tid, sørgede han for, at ikke alle dyrene blev flået i denne lejr. Man tog indvolddene ud af dyrene, og kroppene blev holdt afkølet i en lille dam. Som hele kroppen blev byttet så sejlet ned ad elven, og først nede ved fjordlejren, f. eks. ved Quvneq, parterede man dyrene. Så kunne man tørre kød, hvis man skulle opholde sig der i flere dage. Oppe ved elvlejren kunne man efter en heldig jagt bruge flere dage til transport af byttet til elvlejren. Så længe transporten stod på, forbød Ujûloralak al nedskydning af flere dyr. Man rettede sig efter forbudet, da man altid kunne fange flere dyr bagefter.

Et af Ujûloraks krav var, at ingen store drenge, der endnu ikke kunne regnes for fangere, bar skydevåben under de almindelige jagtture, selv om der ofte var skyde-

*Ved Umivik ved Isuitsoq.
Den unge mand til venstre er kommet fra Majorqaq i sejldugsjolle.*

våben nok. Det var egentlig ikke for at forhindre dem i at jage; thi når de voksne jægere havde fået fangst nok, gav han de unge lov til at gå på jagt under en erfaren mands ledelse. Under de foregående jagter gav han dem instruktioner om den mest rationelle form for at bære byrder, så at de ikke skulle blive trætte for hurtigt.

Ujúloralak selv tog først på jagt, når alle de andre havde fået deres fangst. Han foretrak renbukke. Han manglede ikke bærere, men ingen anden kunne bære hans byrder så langt som han kunne. Han var en mager mand, ret spinkel, og så ikke ud til at have ret mange kræfter. Men ofte bar han fra indlandsisens rand renbukke, hvorfra han kun havde fjernet indvoldene.

Det med at transportere tunge byrder var nok en træningssag. Flere renjægere kan bære tunge byrder over lange strækninger. En af dem var en læser i Timerdlít, Kajus Moritsen. Han var også en forholdsvis lille og spinkel mand, ret tilbageholdende, og

syntes i almindelighed ikke at være stærkere end de fleste. Flere Kangâmiutfangere, der regnedes for stærke mænd, havde prøvet at bære Kajus' byrder, men de kunne ikke klare de samme, lange strækninger ad gangen. Det mest imponerende ved Kajus Moritsen var dog den, at han kunne stoppe hvor som helst, også på en flad slette, og når han skulle starte igen, løftede han byrden med een hånd, og tog den på ryggen. Engang fulgtes Kajus på renjagt med to mænd, der var kendt for deres kræfter, Ápagssuaq fra Sarqardlît ved Holsteinsborg, og en fanger fra Ny Herrnhut. Kajus Moritsen førte an, og løftede som sædvanlig sin byrde med een hånd. Ápagssuaq var ved at være træt og blev irriteret over, at Kajus tog så lange strækninger ad gangen. Han gik hen til Kajus' byrde, og idet han sagde: „Det er let nok at tage lange strækninger, når man har så let en byrde,“ tog han Kajus' bærerem og prøvede at løfte den op. Men da han ikke kunne løfte den uden videre, gik han tilbage til sin byrde, og sagde ikke mere.

Ved Majorqaq var der flere lejre, man roede op til. Når man tog op til disse lejre, havde man hele familien med. Inden afrejsen fra Sukkertoppen enedes man om, hvor i Majorqaq man skulle slå lejr. Ofte tog man til Sisorartog. Hvis man en sommer jagede fra Sisorartog, jagede man det følgende år fra en anden lejr. Ved således at skifte mellem lejrene kunne man indimellem jage fra de øverste lejre ved elvens udspring. Blandt Majorqaqs lejre regnedes de to nederste, Kuánerssuit og Qapiarfiussâq ikke rigtig blandt Majorqaqlejrene. Den nederste egentlige Majorqaqlejrplads lå ved Sisorartog, der har sit navn („nedglideren“) efter vand, der løber hen over en mægtig klippeflade. Jeg kender kun de øverste lejrpladser af omtale, men man hører ofte om Ilulialigâtsiaq, Qârajugtoq og Kigutaernat. Kûtsâq og Qatdlit nunât var nogle af de øverste lejrpladser.

Nogle gange kunne renjægerne ved Majorqaq blive længe derinde. Jeg kan huske et tilfælde, hvor folk først kom ud i september. På disse ture havde man altid garn med sig. Man satte det ud i rolige indskæringer, og man fangede en masse fjeldørreder. Derfor var der aldrig nogen, der led nød ved Majorqaq.

Den store isdæmmede sø, Ilulialik¹, på Majorqaqlandet, sprængte med års mellemrum isdæmningen. Det skete oftest på sensommeren, når sommerens snesmeltning havde fyldt søen godt, og frosten begyndte at gøre sig gældende på disse kanter. På

¹ Ilulialik er en stor, isdæmmed sø lidt nord for Majorqaq. Ind imellem sprængtes isdæmningen. Fra tidligere tid huskes der interval på 7 år, men i dette århundrede forøgedes intervallet til otte, og siden til ni år til 1943. Sprængningen skete på sensommeren ved den begyndende frost. Men den sidste sprængning skete i marts 1954, da der kom en frostperiode efter en usædvanlig mild vinter. Forskellen på vandstanden i søen er, når den tømmes efter at have været fuld, på 180 m. Den store mængde ferskvand strømmede med alle isskasser og mindre isfjelde ud i Isortog. I Sukkertoppen, vel ca. 100 km borte – ad den snoede vej – blev havvandet kendelig leret. Der blev tidligt dannet skøris på havet, og fiskeriet blev altid sløjt. Ved den sidste sprængning måtte mindre motorbåde få hjælp for at kunne forcere strømmen, og nå ind til Sukkertoppen. – R. P.

*Ujúloralak, Jørgen Levisen,
som førte renjægerne op og ned ad Majorqaq, var desuden en udmærket fortæller.
Portrættet er tegnet af Harald Moltke.*

dette tidspunkt var renjægerne normalt ude fra Majorqaq. Jeg kender kun et tilfælde, hvor renjægerne blev spærret inde af Ilulialiks sprængning. Men det var på en lejr i bunden af Isortoq, ikke ved selve Majorqaq. Det skete for mange år siden. Det var et hold renjægere, der kom til Majorqaq i Ísikiarses umiak. De havde været oppe ved Majorqaq, og havde så slået lejr enten ved Quvneq eller Qaersutsiaq i bunden af Isortoq. Det var september med meget mørke nætter. Om natten hørte de voldsomme drøn, men kunne intet gøre. Den næste morgen var de fuldstændig spærret inde af isfjelde.

I Sukkertoppen opdagede man alle de umiskendelige tegn på Ilulialiks sprængning, og da renjægerne udeblev, blev man ængstelig for deres skæbne. Ud af Isortoq kom

der så megen is, at man skulle tro, at der var storis. Først hen imod slutningen af september kom der så megen sejlrende i fjorden, at de kunne slippe ud. De havde haft det ret ubehageligt, da det var koldt og havde sneet nogle gange.

Fra naboelven, Isuitsoq, der også var renjægeres vej til indlandet, kunne man over land komme til Majorqaqs sydbred. Vejen er i grunden ret jævn og god, men i tilfælde af dårligt vejr er der ikke meget ly at ty til. I nærheden af selve Majorqaq er der dog mange klippeblokke, under hvilke man kunne søge ly for regnen.

I 1910 kom jeg sammen med en anden renjæger over land fra Qáqatsiaq til Majorqaqs sydbred, på højde med Sisorartoq på den nordlige bred. På midten af elven, ca. 1 km borte fra os, var der en ø. Jeg ved ikke, hvad den kaldes. Min kammerat sagde om den ø, at den ofte var spækket med rener. Da solen var på vej til at gå ned, kunne vi se, hvordan øens overflade blev levende, da renerne begyndte at svømme over vandløbene for at tygge drøv på elvens bred. Vi sad skjult og så dem komme. De nåede bredden et stykke længere oppe. Der kom en renbuk og lagde sig på langt skudhold. Min kammerat sagde til mig, at jeg skulle lade den være. Vi blev så siddende og skød kun de rensdyr, der af sig selv kom på nært hold. Da vi havde skudt 7 dyr, sagde min kammerat: „Nu er det nok, vi skal ikke dræbe flere. Vi har en skrap tur foran os!“ Jeg havde mest lyst til at skyde flere, men måtte holde inde. Bagefter var jeg meget taknemmelig for, at vi ikke skød flere. Vi måtte tage flere ture for at bringe byrderne fra elvbredden op til højderne, og en del af vejen gik over mosvegetation, hvor fødderne sank ned for hvert skridt.

Folk fra Kangâmiut og Timerdlît tog ind imellem til Majorqaq over Evighedsfjorden, og måtte så gå over indlandsisen. Men denne vej var streng, måske nærmest livsfarlig omkring århundredskiftet. Folk fra Kangâmiut siger i dag, at alle de farlige bræer nu er smeltet bort, og at en tur over samme strækning i dag nærmest ville være en fornøjelsestur, sammenlignet med de tidligere forhold. I det hele taget var denne tur tidligere altid lidt af en prøvelse. På Evighedsfjordsiden var der kun et sted, hvor man kunne efterlade umiakken. Det var en afsats så tæt ved vandet, at kraftige kælvningsbølger fra bræerne i nærheden ville kunne skylle umiakken bort, hvorved man ville blive afskåret fra muligheden for hjemrejse, da de medbragte kajaker også ville forsvinde med umiakken. Men mærkelig nok er der ingen fortællinger om ulykker på disse ture.

Inden turen op ad elven samledes folk, der på Isortoqsiden skulle op ad Majorqaq, ved Quvneq. Stedet ligger ikke så langt fra Majorqaqs munding. Inden folk forlod Quvneq, deponerede de forskellige sager: kaffe, tobak o.l. i huler eller hulheder. Når de så kom tilbage fra elven fejrede man turen, lige som renjægerne i Sdr. Strømfjord gjorde det ved Angujårtorfik. Hvis man savnede kaffe, tobak, o.l. ved Majorqaq, manglede man det aldrig ved Quvneq. Der var feststemning i teltejren, hvor

teltene lå tæt sammen. Der blev spist det bedste, man kunne få, drukket kaffe og røget tobak, som man nød dobbelt så meget som ellers.

I min barndom anså man det for skammeligt at smide kød. For at få så meget kød som muligt kogte man ofte rygraden og andre knogler uden meget kød på inden hjemturen, så man kunne efterlade dem på lejren. En renjæger, der smed noget kød væk, udsatte sig for andres kritik. Selv folk, der ikke selv tog på renjagt, kunne udtrykke deres misbilligelse, hvis de hørte om folk, der havde smidt renkød væk. „Folk, der ikke kan klare deres sager, burde ikke tage på renjagt,“ kunne man høre folk sige. Selv en mand, der ellers var meget økonomisk med sin fangst, ville udsætte sig for kritik, hvis det blev opdaget, at han havde smidt renkød væk.

Af de fjeldørreder, der blev fanget, blev affaldet gravet ned. I min barndom brugte man endnu meget rentak som materiale til dele af kajakredskaber, og så vidt muligt hjembragte man rentakken.

Man kunne fange mere, end man kunne bringe hjem med det samme. Det fortælles, at renjægere førhen kunne nedskyde dyr, som de af en eller anden grund ikke kunne bringe til lejren, og i nogle tilfælde kunne de kun tage en del af byttet til lejren. Ved ankomsten til lejren kunne de så sende folk efter resten, og disse folk skulle så få kødet gratis. For folk, der ikke selv kunne fange, var sådan en mulighed ganske kærkommen. Hvis en eller flere renjægere stødte på en renflok i nærheden af lejren, kunne de bevidst nedskyde flere, end de kunne transportere, for på den måde give de folk, der ikke selv kunne fange ren, en mulighed for at redde sig noget kød. Men alt i alt prøvede man så vidt muligt at undgå, at noget gik til spilde.